

Ivan Bošković

Odsjek za učiteljski studij
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

UDK 821.163.42-1 Miličić,S.

Znanstveno otkriće

Primljeno: 13.06.2007.

ZAGONETKA JEDNE KNJIGE – DVIJU INAČICA

Deset pjesama o partizanima Sibe Miličića (1886. - 1944.?)

Sažetak

Sibe Miličić je jedna od najzagonetnijih književnih sudbina. Njegov život – a bio je pjesnik, pripovjedač, romanopisac, slikar i diplomat – obavijen je brojnim mistifikacijama i nepoznanicama. Jedna od nepoznanica vezana je i uz zbirku Deset pjesama o partizanima. Poznate su dvije inačice knjige: jedna tiskana u Bariju 1944. i druga, u strojopisu, s posvetom gospođi Desi Avelini. Njihova usporedba – a donosimo ih kao dokumente jednog vremena i jedne društvene i književne prakse – pokazuje svu dubinu urađenih intervencija i redaktorskih (ideoloških) zahvata.

Ključne riječi: pjesništvo, pjesničke inačice, ideologija, ideološke intervencije i doradbe.

Za Hrvate „premalo Hrvat da bi ga uveli u hrvatsku književnost, a nedovoljno Srbin da bi našao sigurno (i odgovarajuće) mjesto u srpskoj književnosti” (Lešić,1991:38), Sibe Miličić je jedna od najzagonetnijih književnih sudbina. Pjesnik, pisac i slikar burne i pustolovne biografije ne samo da je iščeznuo iz povijesti književnosti, nego je i njegov život još uvijek obavijen tajnama i misterijem, ne ostavljajući razloga da bi se zagonetka njegove smrti mogla uskoro razriješiti (!?). Je li posrijedi „ideološko-politička zavjera ćutanja” ili su posrijedi koji drugi razlozi, o kojima se može nagađati na temelju škratih podataka njegovih suvremenika i prijatelja te sadržaja ugrađenih u njegovu književnost, također nedovoljno istraženu i vrednovanu, teško je sa sigurnošću reći. Ostaje činjenica da su i on i njegovo djelo ostali izvan „žive” književnosti, u kojoj mu pripada mjesto. Kriju li se razlozi šutnje o Miličiću u izboru ćirilice i ekavice kao svojeg pisma i jezika, u njegovu oduševljenju orjunaštvom i jugoslovenstvom, čime se zamjerio mnogima u hvarskoj i hrvatskoj sredini, u masonstvu ili odanosti srpskoj kraljevskoj kući, u činjenici da je svojim životom i umjetnošću više vezan za beogradsku nego hrvatsku kulturu, ili pak možda u poznavanju odnosa i činjenica političke dramaturgije uoči i u samome drugome ratu pa je kao diplomat bio sumnjiv kao „strani agent”, možda u kockarskoj strasti (!), u odbijanju da izda putovnicu

nekom ustaškom emigrantu i slično? Odgovor nije jednostavan ni jednoznačan. Kakav god bio, tajna nestanka Sibe Miličića, i ona književna i ona životna, ni šezdesetak godina poslije, još uvijek nije odgonetnuta ni razriješena.

Kako su mnoge činjenice Miličićeva života i djela obavijene brojnim mistifikacijama i zagonetnošću, tako i zbirka *Deset pjesama o partizanima* dijeli sličnu sudbinu. Tiskana u ljeto 1944. godine u Bariju, gdje se Miličić zatekao nakon što se pridružio partizanima (!), obavijena je mnogim nerazjašnjenim mjestima. Jedna je svakako vezana za razloge Miličićeva priklona partizanima, premda je – ističu istraživači njegova života i djela – često izražavao strah prema svima i od svih! Nije također jasno kako je Miličić uopće dospio u partizansku bazu u Bariju, premda se navodi da je tamo dospio vjerojatno s otočnim zbjegom, gdje je, opet navodno, viđan i u kapetanskoj partizanskoj odori! Nadalje, uopće nije pouzdano je li Miličić dao imprimatur pjesmama, jer mu se u vrijeme njihova tiska izgubio trag!? To je utoliko znakovitije jer postoji značajna razlika između pjesama u objavljenoj knjizi i pjesama koje je Miličić poklonio „drugarici” Desi Avelini s posvetom („na uspomenu na odvažne i velike dane – koji će u svojoj veličini ostati u svim našim srcima kao nešto divno i neshvatljivo”), koje se mogu smatrati autentičnima!, a koje su, sudeći po rukom napisanom nadnevku, napisane na Hvaru 1943., u jesen! Time se otvara pitanje tko je pjesme objavio, i to u navedenom obliku, i zašto?! Sumnju u autentičnost pjesama objavljenih u *Deset pjesama o partizanima* u odnosu na pjesme što ih je prepisao Josip Kirigin iz knjižice koju je Miličić poklonio navedenoj gospođi, već je izrazio Josip Lešić, ne nalazeći racionalno prihvatljiv odgovor. Sumnju je izrazio i u ključne naglaske Miličićeva (?) predgovora u kojemu - prema Lešiću – „pjesnik radosti” progovara kao osvjedočeni pjesnik agitpropovske partizanske retorike i ideološke pravovjernosti. Nije mu bilo odveć jasno kako se Miličić-pjesnik brzo prilagodio novoj ideološkoj paradigmi! To je utoliko znakovitije ako se Miličićevi stihovi usporede s većinom stihova pisanih u tom vremenu. Finci-Minderovićeva¹ intervencija, na što upućuje Lešić, međutim, nije bila samo leksičke naravi, kako se obično misli kada je riječ o priređivanju tekstova za tisak, nego je zadirala i dublje. Usporedba dviju inačica Miličićevih pjesama, onih koje su objavljene u knjizi i onih u knjižici koju je poklonio navedenoj gospođi, pokazuje svu dubinu i težinu njihovih zahvata.

Najprije, u objavljenoj je knjizi 10 pjesama, dok ih je u prepisanoj, koju možemo smatrati izvornom – 11; u **prvoj** su: *Partizani, Mi, Sa Mosora, Pjesma planine, Žena partizanka, Poslije bitke, Nad mrtvim sinom, Povratak djeteta partizana, Izbjeglice i Jugoslaviji*, dok su u **drugoj**: *Dalmaciji, Pod Klisom, Partizansko kolo, Sa Mosora, Exodus iz Splita, Povratak djeteta partizana, Ranjeni partizan, Izbjeglice, Mrtvi na*

¹ Svoj zaključak Lešić temelji na Fincijevom *Sjećanju na Sib*, objavljenom u *Politici* 28. II. 1968. godine.

Kozjaku, Partizanka i Junaštvo. I površna usporedba pokazuje da se u „objavljenoj inačici” ne nalaze pjesme: *Pod Klisom, Partizansko kolo, Exodus iz Splita, Ranjeni partizan, Mrtvi na Kozjaku i Partizanka*. Usporedba također pokazuje da pjesma *Jugoslaviji* u drugoj inačici nosi naslov *Dalmaciji*, a pjesma *Mi* naslov *Junaštvo*.

Da razlike nisu samo formalne prirode, nego su dublje i zadiru u samu bit pjesništva, možda ponajbolje pokazuje usporedba pjesama *Dalmaciji* i *Jugoslaviji*.

Dalmaciji

Sad znam kako su *pripeti* tvoji putevi,
Kako su oštre tvoje *vjekovne* stijene,
Kako je *tvrd* kruh tvoje ljubavi!

Jer sam se na sve tvoje visove popeo.
Golog, bosonogog, vidjelo je *Biokovo* mene.

Odozgor, u duši, cijelu sam te poneo!
Al ne znam sad što ću s tobom u sebi tako velikom.

U meni si se sva mojom krvlju *napojila*.
U meni si se sva s tisuć brava zatvorila
Otjerati te iz mene mogu samo čelikom:

Al tad ćeš ti mene u sebe primiti,
Od mojih kostiju nove stijene stvoriti,
Sred moga srca ljubavi izvor otvoriti.

A on će svojim žuborom novima govoriti:
Kako su *pripeti* tvoji putevi,
Kako su oštre tvoje stijene kamene,
Kako je *tvrd kruh* tvoje ljubavi,
Al da je za te *slatko* umrijeti,
Svoj život za *tebe* pregorjeti,
Mladost svoju u *Smrt* utopiti.

I svi će se žedni mojom ljubavi opiti,
Pijanstvo ljubavi po cijeloj se zemlji proliti,
Jer će se svi ljubavlju za tebe propiti!

Jugoslaviji

Sad znam kako su *strmi* tvoji putevi,
Kako su *oštre* tvoje *visoke* stijene,
Kako je *gorak* hljeb tvoje ljubavi.

Ja sam se na sve tvoje *visine* popeo,
Golog, bosonogog, vidjela *si svuda* mene.

Odatle sam te cijelu u duši ponjeo.

I sad ne znam:
Što ću u sebi s tobom tako velikom.

U meni si se sva s tisuću brava zatvorila.
U meni si se sva mojom krvlju *obojila*.

Iz mene te istjerati mogu samo *smrtnim* čelikom.

Al tad ćeš ti mene u sebe primiti:
Od mojih kostiju nove stijene stvoriti,
Sred moga srca *izvor ljubavi* otvoriti.

On će pak, svojim žuborom, novima govoriti:
Kako su *strmi* tvoji putevi,
Kako su oštre tvoje stijene kamene,
Kako je *gorak hljeb* tvoje ljubavi.
Al da je *slatko za te* umr’jeti,
Svoj život za *te* pregoriti,
Svoju mladost u *tebi* utopiti.

Tako će se
Pijanstvo ljubavi po cijeloj *našoj* Zemlji proliti,
Pa će se svi žedni mojom ljubavi za te opiti.

Postoji i formalna razlika - pjesma *Dalmaciji* sastavljena je od 24 stiha, a pjesma *Jugoslavija* od 23 stiha. Osim znatnih stilskih preinaka, nekim je stihovima izmijenjen i raspored, a jezik kojim je pjesma pisana blizak je jeziku knjige *Moje selo Brusje*. U pjesmi se, npr., susreće i *hljeb* i *tisuća*, čime se vjerojatno željelo sugerirati kako je riječ o pjesmama i jeziku Miličićeva pjesničkog kontinuiteta. Ne manje je zanimljivo da je i posveta na naslovnici knjižice napisana latinicom, za razliku od posveta knjiga, primjerice A. Petraviću, pisanih uglavnom ćirilicom! Slične se usporednice nalaze i u drugim pjesama. Usporedba dviju inačica Miličićevih pjesama, onih koje su tiskane u Bariju i onih u knjižici koju je poklonio navedenoj gospođi, pokazuje o kakvim je intervencijama riječ.

Stoga ih, kao dokument jednog vremena i kao književnu građu, donosimo u cijelosti.

Deset pjesama o partizanima tiskanih u Bariju 1944. (ili prema izdanju u splitskoj Sveučilišnoj knjižnici, br. sign. 088.)

PARTIZANI

Kakve su to utrobe koje su vas začele?

Kakve su to dojke koje su vas dojile?

Kakve su to majke koje su vas pregorile?

Kao da su se oslobodile sile Prirode,

Izbrale smjele žene što će da rode.

Kao da je neki nenadni grom

Plamenom ušao u krv narodu mom.

Jer od vas niko ne poznaje bojazni:

Ni dječak od malenih godina,

Ni djevojka još prije rascvata,

Ni majka do oca, ni sestra do brata.

Vas vodi misao jedna jedina:

Zaludu si se rodio,

Zaludu disao, zaludu mislio i volio,

Ako nisi (stoput dnevno !)

Svoj život za narod pregorio.

MI

*Ko nam je dao ovu samosvjest gordu,
Što nas oduvijek ovako opija i mami?*

*Na našem čelu, kao plamen - znamen, sja
I bliješti po danu i tami
Veliko, neizbrisivo: Ja!
Koja ga ruka prvim na našem čelu ispisa?
U čijem ga mlijeku naša usna prvim usisa?*

Ovu vjekovnu tajnu ko može da zna?

*Jer, od vijeka vjekova,
Svijest samoga sebe, svog doma, svoje Zemlje
Mira nam ne da.*

*Svojom je hranimo krvlju, ljuljamo u svojoj volji
U našem umu i srcu ona nekolebna stoji,
Kao u svome hramu neko gordo božanstvo.*

Ne razumije nas niko, čitavo Čovječanstvo!

*Al za nas je bilo, jeste, i bit će za uvijek,
Pojam čovjeka, rođene Zemlje i sebe:
Junaštvo!*

SA MOSORA

*Pod sobom gledam more i otoke,
Plodna naselja sve do Trogira,
I dalje...*

Ovo je, sigurno, najljepši kraj Svemira.

Poljica, Solin, Split, pa svih sedam Kaštela.

*Pitomost, plodnost, zrelost svuda se razastrla,
Niz kuća, uz samo more, kao niska oko grla.*

Rekao bih: ovdje se sama nastanila sreća.

*Medjutim,
Ovdje me svaki kam, put i selo potsjeća
Na strašne potoke krvi što je ovud potekla.*

*Odatle sva naša Zemlja onako crvena.
Odatle po njoj svuda toliko bolnih imena.
Groblja su naše gore, groblja su naša polja,
Naše malene njive: neke velike rake.*

*Čudo, koliko krvi naš narod ima
Kad mu još žile puni i nije mu sva istekla !
Kroz vijekove
Iz njegovog groždja nije toliko iscijedjeno vina!*

POSLIJE BITKE

Nad borcima se beskrajno nebo rastrlo.

*Pokriven njime svaki je umoran lego,
Iako gladan, pobjede i ljubavi sit.*

*Svaki je glavu na kamen položio,
Svaki je srce Zemlji priložio,
Da sladje spi.*

*Al zato srce nije nikom zaspalo,
Niti se ikome krv ugasila,
Već je, odjednom, velika tajna nastala:*

*Sa njima se snaga Zemlje sastala,
U njih se polako sva uselila.*

*Tako im je još više krv raspalila,
A njihova srca još više učvrstila.*

*Zato će oni sutra krenuti još čiliji,
Jer će im tvoji brjegovi biti još miliji,
Pošto si se,
O Zemljo naša, sva u njih prelila.*

NAD MRTVIM SINOM

*Jesam li te, sine, za Smrt u sebi nosila ?
Jesam li te, sine, za nju u koljevci čuvala ?
Jesam li te, sine, za nju u naručju ljuljala ?*

*Za tebe bih bila svijetom prosila,
Sve za tebe radila svojim rukama,
A sad te vidim podlegla strašnim ranama.*

*Dal' ima igdje nešto prilično mojim mukama,
Ma u koje zemlje stranama ?*

*Sine, oprosti što sam te rodila,
Junačkom pjesmom zadojila,
Pričom u svijetlu prošlost vodila,
Što sam te za junaka odgojila.*

*Al' sine, da nisam to učinila,
Kako bih te danas živog gledala ?*

*Od sramote, ma kog bi drugog usinila,
A tebe bih se odrekla.*

*Jer, sine,
Kako bih te zdravog na pragu dočekala
Dok bi svog junaka druga majka plakala ?*

*O, sine, da si mi bio kukavica,
I ako sva u suzama,
Ja bih te svim kletvama bila proklela.*

PJESMA PLANINA

*Biokovo, Grmeču, Šaro, Dinaro,
Peristeru, Durmitore, Promino, Kozaro,
Koji su ovo čudni stvorovi
Što nam se kreću oko dvorova ?*

*Otkada su drevni Divovi
Postali naše jele i borovi
Ne bješe ovdje takvih stvorova.*

*Mnogobrojni su poput našeg kamenja.
Nemirni poput naših vjetrova.
Nesalomljivi poput naših hrastova.
Oni su brzi, hitri, posvudni,
Nikada gladni, žedni, ni umorni.*

*A kada su ranjeni,
Ne plaču, ne zapomagaju,
Već gromoglasno pjevaju:
O pravdi, drugarstvu i slobodi.*

*Zvijezda na čelu, njino je znamenje.
Njihova svrha : svijeta spasenje.
Oni stvaraju nešto za vijekove.*

*Zato:
Poravnajte pute njihove,
Svoje im grudi otvorite,
Snagom ih svojom napojite,
Jer ćete tako pomoći Titane,
koji će srušiti sve bogove.*

ŽENA PARTIZANKA

*Ja sam stvorena da milujem,
Da sjeme života u sebe upijem,
Da rodim i da povijem.
Ja sam rođjena da čovjeku sve dam,
Za nj se podijelim, sva njemu razdam,
Dobrotu i ljubav u njemu posijem.*

*Ja sam stvorena da mu dam
Osmjeh i riječ nijemim usnama,
Um i srce da mu odgojim,
Da ga podignem, da ga uzvisim,
Iz njega zlo i niskost odvojim.*

*Ja sam stvorena
Da u njemu niknem, u njemu procvjetam.*

*Ja nisam stvorena da bih zlo učinila,
Jer sam sva za život stvorena.
Al ja sam, o Zemljo, o Narode,
Svu našu bol oćutila,
Vas, sebe, sve nas razumila,
Na dušmana se podigla,
I, iz ljubavi za se, za vas, za Čovjeka,
Nasilnika ubila.*

*I, čudo,
Mjesto da sam se zbog toga rastužila,
Ja sam sva srećna, presrećna,
Kao da sam se neke strašne more oslobodila,
Kao da se sva moja utroba rastvorila,
Pa sam te, o Narode, cijelog sama samcila rodila.*

POVRATAK DJETETA PARTIZANA

„Ko kuca ?”

„Ne boj se, majko, ja sam.”

„Ti si, moj sine, u takvoj tami i noći ?”

„Zar, majko, još ne znaš šta sam ?”

„Sine, a što ti to o ramenu visi ?”

„Osvetna puška, majko !”

„Puška? Ona je od tebe veća.”

„Veća je moja sreća!

„Ona me napunila, majko, vatrom plamene mržnje

„Svih zlih, svih silnih, svih neprijatelja naših,

„Ponosom prava Čovjeka, njegove vječite težnje.”

„Sine, odakle tebi takve velike riječi ?”

„One izbiše, majko, iz rana vezanih ruku,

„Iz krvi što je potokom tekla,

„Iz srca bolne nam Zemlje.

„Majko, ovo su svete riječi, ti mi ih nisi rekla.
„Od njih verige spadoše, strašna se otupila sablja,
„Što nam je, zločinački, žile i mišice sjekla.”

„Sine, koliko toga možeš u sebi da nosiš ?”
„Kao nekad ti mene, tako ja nosim u sebi:
„U svome bilu, u srcu, u svakoj žili, svom mozgu,
„Ono što sam primio iz Zemlje životvornog mlijeka.
„Majko, ja nosim u sebi :
„Tebe, svu Zemlju, vas Svijet, cio beskonačni Svemir,
„Jer stvorih u sebi pojam i gordost novog Čovjeka.”

IZBJEGLICE

Idu pod teretom, nose u naručju djecu,
U bošči zalogaj hljeba,
Svoj kraj, dom i selo u svom ustreptalom srcu.
Ne žale ništa, kao da im ništa ne treba,
Već o sinovima poju što se na planinama bore.
Do neba
Diže se njihov burni, zanosni, silni poj ...

Takav je, izabran bolom, ponosni narod moj.

„Porušili su nam kuće, zaklali braću, oceve.
„Trudnim majkama svete utrobe rasporili.
„Usjeve nam uništili, sve naše vino popili.
„(Zašto ga nismo prolili ?)
„Nejaku djecu palili su, vezanu za kočeve.
„Al naši su se gore borili,
„U sebi sjeme nosili
„Za sreću novih pokoljenja:
„Vjerujući u sebe, u pravdu, u pobjedu,
„U radost oslobođenja.”

Takav, nepobjediv, diže se njihov poj.

Takav je izabran bolom, junački narod moj.

„Bosonogi, rasparani, gladni, ožednjeli
„Peli su se Bikovom, Svilajom, Grmečem, Kozarom,

„Neustrašivi naši sinovi,
„Al mi smo ih za taj podvig snagom zadojili,
„Al mi smo ih za taj podvig krvlju napojili.
„Zato su jaki, kao Divovi.
„Ko zna kako će nam biti kada ih budemo čekali ?
„Ko zna kako će nam biti kada ih budemo brojili ?”

*Takav, silan, nepobjediv, diže se njihov poj.
Takav je, izabran bolom, neslomiv narod moj.*

„Al mi ćemo opet sve obnoviti,
„Ovu djecu na rukama u snagu i vjeru poviti,
„Dignut je do visine braće koja su za njih umrli,
„Uputiti na puteve koje su oni za njih utrli.
„I čudo će se dogoditi:
„Naša će Zemlja procvasti, u svijetlu se radost obući
„A pravdom se pokriti.
„Tako će živiti slobodan, srećan, svijestan, ponosan,
„Naš smjeli, neustrašivi, pravedni čovjek budući.”

*Iduć pod teretom, noseć u naručju djecu,
Tako poju o sinovima što se na planinama bore.
Do neba diže se njihov silni, nepobjedni poj.*

Takav je, izabran slavom, veliki narod moj.

JUGOSLAVIJI

*Sad znam kako su strmi tvoji putevi,
Kako su oštre tvoje visoke stijene,
Kako je gorak hljeb tvoje ljubavi.*

*Ja sam se na sve tvoje visine popeo,
Golog, bosonogog, vidjela si svuda mene.*

Odatle sam te cijelu u duši ponjeo.

*I sad ne znam:
Što ću u sebi s tobom tako velikom.*

*U meni si se sva s tisuću brava zatvorila.
U meni si se sva mojom krvlju obojila.
Iz mene te isjjerati mogu samo smrtnim čelikom.*

*Al tad ćeš ti mene u sebe primiti:
Od svojih kostiju nove stijene stvoriti,
Sred mog srca izvor ljubavi otvoriti.*

On će pak, svojim žuborom, novima govoriti:

*Kako su strmi tvoji putevi,
Kako su oštre tvoje stijene kamene,
Kako je gorak hljeb tvoje ljubavi.
Al da je slatko za te umr' jeti,
Svoj život za te pregoriti,
Svoju mladost u tebi utopiti.*

*Tako će se,
Pijanstvo ljubavi po cijeloj našoj Zemlji proliti,
Pa će se svi žedni mojom ljubavi za te opiti.*

Pjesme koje je Miličić poklonio „*drugarici Desi Avelini na uspomenu strašne i velike dane – koji će u svojoj veličini ostati u svim našim srcima kao nešto divno i neshvatljivo*”, prema rukopisu pohranjenom u Muzeju hvarske baštine u Hvaru, Mali fondovi br. 389, ostavština Sibe Miličića.

DALMACIJI

*Sad znam kako su pripeti tvoji putevi,
Kako su oštre tvoje vjekovne stijene,
Kako je tvrd kruh tvoje ljubavi!*

*Jer sam se na sve tvoje visove popeo.
Golog, bosonogog, vidjelo je Biokovo mene.*

*Odozgor, u duši, cijelu sam te poneo!
Al ne znam sad što ću s tobom u sebi tako velikom.*

U meni si se sva mojom krvlju napojila.
U meni si se sva s tisuć brava zatvorila.

Otjerati te iz mene mogu samo čelikom:

Al tad ćeš ti mene u sebe primiti,
Od mojih kostiju nove stijene stvoriti,
Sred moga srca ljubavi izvor otvoriti.

A on će svojim žuborom novima govoriti:

Kako su pripeti tvoji putevi,
Kako su oštre tvoje stijene kamene,
Kako je tvrd kruh tvoje ljubavi,
Al da je za te slatko umrijeti,
Svoj život za tebe pregorjeti,
Mladost svoju u Smrt utopiti.

I svi će se žedni mojom ljubavi opiti,
Pijanstvo ljubavi po cijeloj se zemlji proliti,
Jer će se svi ljubavlju za tebe propiti!

POD KLISOM

Druže, ko ti je iskopao oko ?

Brat!

Druže, ko ti je prelomio ruke ?

Brat!

Druže, ko te je ubo duboko ?

Brat!

Druže, ko te je meto na muke ?

Brat!

Sve brat, nebrat, sve brat, nebrat!

Al ja ga još zovem: „Prinesi

Srce na lomaču, brate.

Poludjelu svoju dušu uznesi!

Pridji mojim bolnim ranama

Stvorenim tvojim oštrim kamama,

Krvlju se mojom poškropi,
I reci:
„Gle,
Već padaju vaših trudova snopi!
Gle!
Već se u hljeb pretvara naš tvrdi, krvavi kam
Kojim su vaše krvarile noge,
A mene je od sebe sram!”

Tako, ljubavljju brata-čovjeka
Dušu svoju zalutalu opij
I diži se s nama u vis
Ka pobjedi koja se diže za mene, za tebe,
Kao nad nama drevni i krvavi Klis!”

PARTIZANSKO KOLO

Mi mladost ne žalimo,
Mi život ne žalimo,
Vodimo kolo krvavo:
Preko visokih planina,
Preko zelenih padina,
Veliko kolo krvavo!

Neka se zemlja očisti
Od krvoločnog dušmana
I svega što je prljavo,
Tijelom i dušom kržljivo,
Da cijela bljesne svjetlošću,
Klikne životnom radošću
Sva ponesena mladošću.

Vodimo kolo krvavo
Od kojeg će se pokrenuti
Brijegovi, polja, doline,
Svaki se čovjek prenuti,
Pružiti ruke slobodne,
Vezati sve razdijeljeno,
Utješiti sve uciviljeno,
Vodimo kolo krvavo!

Al svuda kud se prolijeva
Naša krv topla rumena
Izniču ljudi oružni
I naše kolo množi se
Na hiljade, na tisuće,
Pa pada što je labavo,
Tijelom i duhom kržljivo,
Zlo, slabo, suho, nezdravo ...

Time se bude narodi
I vode s nama radosno,
Slobodno, neusiljeno,
Veliko kolo zanosno!

SA MOSORA

Pod sobom gledam more i otoke,
plodna naselja sve do Trogira
I dalje
Ovo je, sigurno, najljepši kraj Svemira!

Poljica, Solin, Split, pa svih Sedam kaštela.
Pitomost, plodnost, zrelost svuda se razastrla.
Niz kuća, uz samo more, ko niska oko grla.
Reko bi: ovdje se sama nastanila sreća!

Medjutim,
Ovdje me svaki kam, put i selo podsjeća
Na strašne potoke krvi što je ovud protekla.
Odatle sva naša Zemlja onako crvena.
Odatle na njoj svuda toliko bolnih imena.

Groblja su naša gore, groblja su naša polja,
Naše malene njive: neke velike rake!
Čudo, koliko krvi naš narod ima
Kad mu još žile puni i nije sva mu istekla.
Kroz vjekove
Iz njegovog groždja nije toliko iscijedjeno vina!

EXODUS IZ SPLITA

Idemo! Idemo! Idemo!
Tutnje naši koraci putem Splita, Solina.
Kucaju naša srca bolom sviju gorčina.

Idemo! Idemo! Idemo!
Ocevi, majke, djeca put Mosorskih planina.
Idemo! Idemo! Idemo!

Čujemo zovu nas brda, stijene, kameni lanci,
kadulja, ružmarin, vriješ, masline, borovi, smreka,
Naša svilorunastada, nezlobivi jaganjci.
U srcima našim njina odjekuje jeka.
Idemo! Idemo! Idemo!
Noć je mrkla oko nas, Pucanj je osvjetlava.
S vrha Mosora hući glas našeg silenog vjetra.
Kad i kad, u bljesku topa, zasiše kliška tvrđava.
Idemo! Idemo! Idemo!

Čujemo svuda oko nas drevne junačke klike
Osvetnih naših junaka, poziv Kružića Petra.
Idemo! Idemo! Idemo!
Sva mladost, sve zdravlje, vas ponos, sva radost
Kreće iz dragog nam Splita.

Idemo! Idemo! Idemo!
Ne mareć što nad nama smrt krvoločna lebdi
U ruho noći zavita.

POVRATAK DJETETA PARTIZANA

„Ko kuca?“
 „Neboj se majko ja sam!“
„Ti si moj sine? u takvoj tami i noći?!“
„Zar majko još ne znaš šta sam?“
Za mene svedj su puti, sve staze u mojoj moći!
Noć mi je sestra koja me plaštom krije.
Kiša mi sestra koja mi vodu nosi.

Bura mi sestra što bijes moj kandžijom bije.
Majko, ja sam jedan od onih
Koji slobodu nosi a nikome je ne prosi!”

„Sine, a što ti to o ramenu visi?”
„Osvetna puška majko!”
„Puška zar umoran nisi?”
Ona je od tebe veća!”

„Majko veća je moja sreća pa nikad umoran nisam!”
Ona me napunila majko [snagom] vječite mržnje [vatrom]
Svih silnih, zlih, svih neprijatelja naših.
Ona me napunila moću slobodne, svete hrane.
Ponosa, prava čovjeka, njegove vječite težnje.”

„Sine odakle tebi ovakve velike riječi?”

„Majko izbiše one iz krvi što je godinama tekla,
iz [žulja] vezanih ruku, iz srca bolne nam zemlje. [rana]

Majko, ovo su [božanske] riječi! Ti mi ih nisi rekla! [svete]
One ozaruju grobne, tamničke strašne memle,
Od njih
Padoše verige s ruku, strašna se otupi sablja,
Što nam je zločinački, žile i mišice sjekla!”

„Sine,
Sine, koliko toga možeš [nositi] u sebi?!” [da nosiš]
„Majko, kao nekad ti mene, tako ja sad nosim u sebi,
U svome bilu, u krvi, u svakoj žili, svom srcu,
Ono što sam [upio] iz Zemlje životvornog mlijeka! [primio]
Majko, ja u sebi nosim:
Tebe, ovu zemlju, (vas) svijet, vas (ceo) beskonačni svemir
Stvoriv u sebi pojam i gordost novog čovjeka!”

RANJENI PARTIZAN

Šta sve ne tražiš od mene okrutna moja zemljo?
Dadoh ti majku, oca, kuću izabranu dragu.

Dadoh ti mladost, svoj bol, radost i sreće želju.
Svu te obojih svojom toplom, crvenom krvlju
I sad umirem za te al umrijeti ne mogu!
Što tražiš još od mene nesrećna moja zemljo?
Za te mi prebiše ruke, slomiše gležnje i kosti.
Nožem probiše bok moj. U svojoj neumilnoj zlosti
Saviše moja rebra, kao neke savitljive žice.
Ipak mjesto prokletstva, iz moga oduševljenja,
Izbiše blagoslovi za tebe.
Divne životvorne klice za nova pokoljenja.
Ali sve ovo, o moja zemljo, nije ti bilo za dosti!
Ranjenog, mučenog, slabog još me ne primiš u krilo,
Već puštaš da podnosim muke teže od sramnoga krsta,
Stog reci o ljubljena Zemljo,
Čime bi tvoje srce najzad smekšano bilo?
Brojim bezbrojne rane na deset umonih prsta,
Al morao bih imati tisuć da sve rane prebrojim!
Uz prkos tome, o moja presveta Zemljo,
I sada ničice padam pred veličanstvom tvojim
I skrušeno te molim:
Primi me u svoje krilo odkud me sudba izvela,
Pretvori moj um i tijelo u pregršt plodnosne tvari,
Od mogeg ranjenog srca ljubavi zrno satvori!
Iz njegov će iznići drvo, najbolje drvo svijeta,
Cijelu te granama pokrit, mirisom čudesnog cvijeta
Ljubavi i slobode.
Tako ću opet, o moja blagoslovljena majko,
Srećan živiti za te, za braću i za sestre,
Za sve koji za narod žive i umiruć pate.

IZBJEGLICE

Idu pod teretom nose u naručju djecu,
U bošči zalogaj hljeba:
Svoj kraj, dom i selo u ustreptalom srcu.
Ne žale ništa, ko da im ništa ne treba,
Već o sinovima poju što se na planini bore.
Do neba
Diže se njihov burni, zanosni silni poj.
Takav je, izabran slavom, neslomiv narod moj!

„Porušili su nam kuće, zaklali braću, ocele,
Trudnim majkama svete utrobe rasporili,
Usjeve nam uništili, crveno vino popili!
/ Zašto ga nismo prolili /
Nejaku djecu palili vezanu za kočeve!
Al naši su se za sve borili,
U sebe sjeme nosili
Za pjesme i nova pokoljenja,
Vjerujući u sebe u pravdu, u pobjedu,
U radost oslobodjenja!”
Tako nepobjediv diže se njihov poj,
Takav je izabran slavom, neslomiv narod moj!
„Bosonogi, rasparani, gladni, ožednjeli
Peli su se Biokovom, Svilajom, Grmečem, Kozarom
Neustrašivi naši sinovi.
Al mi smo ih za taj podvig snagom zadojili,
Al mi smo ih za to krvlju napojili,
Stoga su jaki kao divovi!

Ko zna kako će nam biti kada ih budemo čekali?
Ko zna kako će nam biti kada ih budemo brojili?
Tako silan nepobjediv, diže se njihov poj.
Takav je slavom izabran, neslomiv narod moj!

Al mi ćemo opet sve obnoviti,
Ovu djecu na rukama u snagu i vjeru poviti,
Dignut ih do visine braće koji su za njih umrli,
Uputiti na puteve koje su za njih oni utrli,
I čudo će se dogoditi:
Naša će Zemlja procvasti, u čistu se ljubav obući
A pravdom se pokriti.

Tako će živiti slobodan, srećan, svijestan, ponosan,
Naš smjeli, neustrašivi, junački Čovjek budući.

Iduć pod teretom, noseć u naručju djecu,
Oni poju o sinovima koji se na planini bore.
Do neba diže se silan njihov nepobjedni poj.
Takav je, izabran slavom, junački narod moj!

MRTVI NA KOZJAKU

Ko u snu te odozgor gledamo, u sunčanoj čistoti,
O, Splitu, naš rodjeni grade!

Odjenut vas u svoje najsvečanije ruho
Bliještiš se vas po danu, prozireš se u noći,
I zoveš nas, kličeš u doba mračno i gluho.

Tvoje kamene ruke grle nam rodjene kuće,
Tvoji zeleni vrti čuvaju našu djecu,
Grozдове nabubrele nudi im tvoje pruće.
Toplinu majčinog krila nalaze u tvom srcu.

Al dok se niz kamene stijene Kozjaka krv naša toči
Da bi u sebi utopila sve naše dušmane gorde,
Mirno sklopljene stoje naše ugašene oči!

Medjutim,
Preko nas, k tebi, Pobjeda nezadržana kroči
Tjerajući pred sobom dušmanske nezasiťne horde,
Pa, ako čekaš naš poklik, naš veliki zanos,
Znaj, da smo poginuli za te!

Ali, davši ti sebe, i mrtvi ćemo ti doći!

PARTIZANKA

Ja sam zatrudnjela, majko, mišlju novih vijekova!
U meni, u utrobi mojoj, u svakoj žili mog tijela
Buji božansko dijete čekano do početka svijeta,
Željeno uzaludno od bezbrojnih nam djedova.
Majko, ovo je najveće čudo slavenskih ćeri, sinova!
Zato ga s ponosom nosim, kao i sve družice naše,
Ponosne, divne sestre, što rodi zemlja nam draga,
Koje za njegov život i mladost žrtvovaše.
Majko, ja sam, kao i sve one,
Nosilac nove Misli spasa daljih vijekova.
Sa njom živom u sebi, idem u susret Smrti
Svijasna da sam osnov i zalog boljega svijeta,

da sam grana na kojoj San očekivani cvjeta.
Tako, dijete mog duha,
Koje u svojem srcu, u duši i tijelu nosim,
Vjesnik je novoga doba za zemaljsko prostranstvo.
Ono je:
Svijesno samoga sebe slobodno Čovječanstvo.

JUNAŠTVO (MI)

Ko nam je dao ovu samosvijest gordu
Što nas oduvijek ovako opija i mami?

Na našem čelu, ko plamen-znamen sja
I bliješti po danu i tami
Veliko, neizbrisivo: Ja!

Koja ga ruka prvim na našem čelu napisa?
U čijem ga mlijeku naša usna prvim usisa?

Ovu vjekovnu tajnu ko može da zna?

Jer od vijeka vjekova
Svijest samog sebe, svog doma i svoje Zemlje
Mira nam ne da!

Svojom je hranimo krvlju, ljuljamo u svojoj volji,
U našem umu i srcu ona ne-kolebna stoji,
Kao u svome hramu neko strašno božanstvo.

Ne razumije nas niko, čitavo Čovječanstvo!

Ne, ponos, samosvijest nikad nije bilo divljaštvo!

Zato, za nas je bilo, jeste i bit će za uvijek
Pojam čovjeka, rođene Zemlje i sebe:

Junaštvo!

Literatura

Lešić, J. (1991) *U traganju za nestalim pjesnikom*, Sarajevo, Veselin Masleša, str. 38.

Ivan Bošković

MYSTERY OF A BOOK – TWO VERSIONS

Ten poems about partisans by Sibe Miličić (1886-1944?)

Summary

Sibe Miličić has one of the most mysterious of literary fates. His life as a poet, story teller, novelist, painter and diplomat is filled with many mysterious stories and unknowns.

*One of the unknown facts is related to the poem collection *Deset pjesama o partizanima* (Ten poems about partisans). There are two versions of that collection. One was printed in Bari in 1944, and the other, in a typewritten manuscript, was dedicated to Mrs. Desa Avellini. Their comparison, depicted as documents of a specific time and social and literary practice, shows an entire depth of redactional (ideological) interventions.*

Key words: *poetry, poetical versions, ideological poetry, ideological interventions.*